

Слободан Радојевић*

Универзитет одбране, Војна академија, Београд

ГЕОПОЛИТИКА И НЕПРОЛАЗНОСТ ЗНАЧАЈА ПРОСТОРА У МЕЂУНАРОДНОЈ ПОЛИТИЦИ

Сажетак

Геополитика се бави географским чиниоцем у међународним односима, стога у нашем истраживању заузима централно место. Рад разматра улогу простора или територије у међународним односима тј. међународној политици. У раду се полази од места и улоге геополитике у међународним односима и на том трагу се истиче непролазност значаја простора у међународној политици. У раду се под појмом територија разматра географско место, док се под појмом простор подразумева и друштво које ту територију „оживљава”, ка унутра и ка споља. Наиме, у једном периоду дошло је до опадања улоге државе у међународним односима и самим тим и до „кризе значаја простора”. Простор је био занемарен у теоријама друштвених наука, па и у политичкој теорији. Међутим, у геополитичкој пракси је ситуација била сасвим другачија. У извесној мери рад приказује схватања простора из угла геоекономије за коју се тврдило да је наследница геополитике. Такође, рад се осврће и на теоретичаре који су под утицајем технолошког напретка тврдили да је географски чинилац превазиђен. Разматрајући примере процеса и догађаја у међународној политици аутор анализом долази до закључка да је приступ класичне геополитике најподеснији за њихово научно објашњење. У раду аутор аргументовано закључује да су догађаји

---

* Имејл адреса: slobodan.radojevic@va.mod.gov.rs; ORCID: 0000-0001-6071-8151

на међународној сцени поново актуелизовали питања геополитике и истакли значај простора у међународној политици.

Кључне речи: геополитика, простор, територија, геоекономија, међународна политика.

УВОД

Геополитика је присутна од кад постоје људске заједнице, државе и цивилизације, а интензивно се развија као научна дисциплина на прелазу из XIX у XX столеће. Принципи геополитике су одређени природним елементима и просторним чиниоцем, физичко-географским датостима, односом земље и воде, тј. копна и мора (Степић 2016, 119; Радојевић 2017, 34). Наиме, од када постоји свет „геопростор је имао утицај на настајање, живот, развој, кретање и нестајање појединаца, група људи, држава и друштвених заједница” (Радојевић 2017, 34). Заправо, „простор је био и остао један од доминантних чинилаца развоја или пропасти појединаца и група људи” (Сакан 2005, 108). Људи су најпре насељавали простор који им је пружао најбоље услове за живот и развој, у топлим крајевима и поред речних токова (108).

Прве цивилизације у тзв. речној фази, настале су у плодним долинама Европе, Африке и Азије. Надаље су преко морске фазе које су представљале Грчка и Рим, цивилизације дошле до океанске фазе које су биле оличене у Португалији, Шпанији, Холандији, Француској и Великој Британији (Мечников 2013). У садашњости су стигле до транскеанске фазе чији су експонент Сједињене Америчке Државе (Бжежински 2013).

Извесна геополитичка схватања простора и територије налазимо још у старом веку. Херодот у *Историји* у великој мери говори о утицају географије на човека. Надаље, Тукидид у делу *Пелопонески рат* пише о сукобу поморске и копнене силе (Атине и Спарте). Аристотел је истицао значај величине државе, броја становника и излаза на море. И Страбон у делу *Географика* истиче значај граница међу државама и равномерног размештаја становништва. (Милетић 1993, 342; Симић 1999, 47–50; Grčić 1997, 23–28). Надаље, Виљем Пети (*William Petty*, 1623–1687) се залаже за хармонију између просторности територије и броја становника.

Шарл Монтескје (*Charles de Montesquieu*, 1689–1755) запазио је огроман утицај географије на политику, док Жан-Жак Русо (*Jean-Jacques Rousseau*, 1712–1778) истиче да је величина државе важан геополитички елемент. Код Фридриха Хегела (*Georg Wilhelm Friedrich Hegel*, 1770–1831) у његовој *Филозофији историје* налазимо геополитичке ставове у тврдњама о значају мора за развој и добробит држава (Степић 2004, 52–54).

Међутим, родоначелником геополитике сматра се шведски професор Рудолф Кјелен (*Rudolf Kjellén*, 1864–1922), јер је у делу *Држава као животни облик* (1916) одредио геополитику као „науку о држави као географском организму или појави у простору: дакле држава као земља, териториј, подручје или најизразитије, као пространство. Као политичка знаност имаде она постојано у виду државно јединство и хоће да доприноси разумевању бића државе” (Кјелен 1923, 38). За Кјелена је простор био први спознајни елемент државе. Сматрао је да је тело државе њена територија. Како наводи Степић „географски простор има лековиту снагу, на основу чега је Кјелен закључио да територију није могуће тумачити као обично парче мртве земље, већ као телесни део организма државе” (Степић 2016, 161). Такође, врло су значајни и данас актуелни његови ставови да је губитак дела територије једнак ампутацији једног дела тела. По његовом мишљењу то је ненадокнадив губитак, док се све остале недаће које могу задесити државу и њено становништво могу надокнадити.

Геополитика је дакле: „разматрање политичких питања са географског гледишта, тј. имајући у виду целу Земљу; наука о утицају спољне природе на друштвени и културни живот” (Вујаклија 1991, 170). С обзиром да геополитика има синтезни карактер и укључује друштвено-хуманистичке, војне, техничко-технолошке и природне науке које садрже много школа и праваца, она је према Дугину „поглед на свет и у том својству је боље не поредити је са наукама, него са системима наука. Она се налази на истом нивоу на ком и марксизам, либерализам итд., тј. системи тумачења друштва и историје који као основни принцип издвајају најважнији критеријум и на њега свде све остале безбројне аспекте човека и природе” (Дугин 2004, 23). Дугин такође наводи да је геополитика „метод анализе међународних односа, сукоба, ратова, дипломатских потеза и стратегија, као и основних историјских збивања на основу издвајања двају фундаменталних начела – копненог и поморског. Те

константе се по геополитичарима током историје битно не мењају, само стичу нове облике изражавања, нове границе, нове обресе, ново заодевање” (Дугин 2009, 5).

Николас Спајкман (*Nicholas John Spykman*, 1893–1943) геополитику је сматрао за „најважније оруђе конкретне међународне политике, за аналитички метод и систем формула помоћу којих се може разрадити најделотворнија стратегија” (Радојевић 2017, 37). С друге стране, Хенри Кисинџер (*Henry A. Kissinger*) за геополитику тврди да је она једноставно синоним за односе великих сила. Драган Р. Симић закључује да су: „разлози геополитике свакако, ‘старији’ од било које идеологије... они остају када се сљусте сви слојеви правне, идеолошке и моралне ‘одеће’ која их сакрива” (Симић 1999, 314).

Геополитика је „светоназор власти, наука о власти и за власт” (Радојевић 2017, 37). У савременом свету геополитика представља приручник за владаре, у коме се налази сажетак онога шта треба узети у обзир приликом доношења важних одлука у унутрашњој и спољној политици (37).

Андреја Милетић истиче да: „геополитика понекад означава, нарочито у изразу ‘геополитички положај’, место државе у односима међународних политичких снага, посебно с обзиром на њен географски положај и остале просторне одлике” (Милетић 1993, 342).

Модерно схватање геополитике настало је на прелазу из XIX у XX столеће. Наведени период, који се назива геодетерминизам или географски материјализам, одликовао се „схватањем значаја и утицаја географског простора на друштвени живот целокупне људске заједнице” (Zarić 2008).

ГЕОПОЛИТИКА И ЗНАЧАЈ ПРОСТОРА

Значај простора су истицали многи теоретичари и практичари геополитике и стога ћемо у раду поменути само поједине. И Саул Коен (*Saul Cohen*) истиче значај простора када тврди да је геополитика примењено истраживање о односу географског простора и политике, док је за Џефри Паркера (*Geoffrey Parker*) геополитика изучавање међународних односа из просторне или географске перспективе (Vuković 2007, 32). У даљем раду ћемо разматрати класичне геополитичке концепције јер оне „своје учење формирају око геопросторног чиниоца, односно, мора, копна или ваздуха, који имају улогу кључне детерминанте” (Будимир 2020).

Тако је Алфред Мехен (*Alfred Thayer Mahan*, 1840–1914) амерички адмирал, геополитичар и геостратег, у својим предавањима и делима разрадио основе геополитике и геостратегије САД. Од шест чинилаца поморске моћи према Мехену три су у бити просторна и то: повољан географски положај, физичко-географске карактеристике државе и величина њене територије (видети Радојевић 2017, 94). Он је такође у својим радовима детаљно објаснио значај држања одређених акваторија и база. Мехен је на основу проучавања историје Рима, Картагине и Енглеске XVII, XVIII и XIX столећа дошао до бројних геополитичких поставки поморске моћи, које ће касније одредити спољну политику САД (Вуковић 2007; Радојевић 2017). Овај вектор ће одржавати САД у ери биполарног поретка и помоћи јој при устоличавању као једине суперсиле у ери униполарног поретка, а његово деловање се осећа и данас.

Такође, Халфорд Џон Макиндер (*Halford John Mackinder*, 1861–1947) инспирисан Хегеловом *Филозофијом историје* је у својим делима полазио од географског приступа. Његова „Географска осовина историје”, била је за оно време најреволуционарније и најсмелије тумачење политичке историје света и сматра се најзначајнијим геополитичким радом. Према његовој геополитичкој концепцији најповољнији је централни или средишњи географски положај, који заузима Евроазијски континент на Земљи. У центру Евроазије се налази „срце света” или Хартленд (*Heartland*). То је највећа природна тврђава, која је богата природним ресурсима (Mackinder 1919, 194).

Русија је у то време у Евроазији заузимала централну стратешку позицију. Макиндер је сматрао, „опасношћу за остатак света, првенствено за западне, таласократске силе”, уколико би се Русија удружила са Немачком (Степић 2016, 195). На основу његових теоријских поставки и бројних потеза у међународној политици, ова могућност је спречена и такво стање одржавано је до данас.

Макиндер је за време Другог светског рата, 1943. године у чланку објављеном у *Foreign Affairs*, изменио своју геополитичку теорију (Mackinder 1943, 595–605). Он је тада извршио просторно сажимање Хартленда на истоку Евроазије тј. на далекоисточном и источносибирском делу Русије/СССР, изузимајући из њега подручје како га он назива Леналенда (*Lenaland*), чија је оса река Лена (Степић 2016, 201–202). Индикативно је да ова територија располаже великим природним богатствима и резервама.

Макиндрова теорија у стратегијском смислу, представља „чврсто језгро”, тзв. атлантске заједнице и главно упориште политике САД током Хладног рата, тј. сукоба са СССР. Такође, управо је Макиндер предвидео стварање НАТО, који ће бити формиран 1949. године, чиме се уз Мехена сврстао у идејне творце Алијансе. Заправо, Макиндер је још 1924. године писао да „Западна Европа и Северна Америка сада сачињавају у многим сврхама једну заједницу нација” (Mackinder 1924, 251).

Хартленд теорија коју је почетком прошлог века изложио Макиндер, како исправно закључују Будимир и Зарић: „и даље је основа евроазијске геополитике, а простор Хартленда је осовина целокупне Евроазијске геополитичке динамике. Такође, ова класична геополитичка концепција је још увек релевантна формула за решавање глобалне геополитичке једначине сукоба копна и мора” (Будимир и Зарић 2015, 28). Данас се на овом простору за примат „тихо” боре Русија и, како је још Макиндер оставио могућност да то буде – нови играч у међународној политици – Кина.

Николас Џон Спајкман извршио је одређену ревизију Макиндрове теорије и у први план ставио тзв. Римленд (*Rimland*, енг. rim – обод, руб, лук), кога чини подручје приморских држава које окружују евроазијску масу на западу, југу и југоистоку (Spykman 1944, 43). Он је заправо направио оригиналну синтезу геополитичких концепција Макиндера и Мехена. Укратко речено Спајкман је „подразумевао да ће за светску доминацију и даље бити изузетно важна географија” (Степић 2016, 274). Дакле, Римленд није пуки објект историје, него њен активни субјект. У савременим приликама Римленд има велики геостратегијски значај, јер се у њему налазе државе чланице НАТО. Такође, „Колин Греј НАТО описује као организацију Римленда, или како то запажа Радован Павић територијално пружање НАТО савеза у највећој мери одговара просторној оријентацији Римленда” (Радојевић 2017, 61). Римленд је кроз историју био зона разноврсних конфликта. И данас се на простору Римленда и Хартленда воде најкрвавији сукоби и ратови. Наиме, Римленд и Хартленд су динамичне просторне категорије. Стога, таласократија настоји да прошири Римленд на штету Хартленда, а телурократија проширује, или боље речено обнавља Хартленд према Римленду. У овом контексту се може разматрати и анализирати и сам сукоб у Украјини. Овај рат привидно изгледа као копнени, међутим морамо узети у обзир и геостратегијску

улогу Црног мора и поморске моћи у обезбеђивању стратешких безбедносних интереса (Радојевић 2023).

С друге стране најновије ширење НАТО се одиграло на територији Римленда. Географска локација Шведске и Финске у Римленду игра суштинску улогу за поморску моћ НАТО у сучељавању са Евроазијом тј. копненом или континенталном моћи, где обе силе истрајавају у надметању око геополитичке улоге Римленда да контролише „срце” (Jaber 2022, 13).

Колико су простор и његови ресурси важни јасно се уочава из чланка Збигњева Бжежинског објављеном у Форин Аферс (*Foreign Affairs*) 1997. године, који је тада актуелизовао Макиндрово просторно редуковање Хартленда (Brzezinski 1997) и у то време заступао формирање тзв. Далекоисточне Републике као фрагмента конфедерализоване (троделне) Русије (Степић 2016, 201).

ЗАНЕМАРИВАЊЕ ЗНАЧАЈА ПРОСТОРА

Процес глобализације и појаве и процеси који су се десили у међународној политици утицали су да се уместо простора у први план стави време и истиче његов значај, а умањује улога и значај простора готово до тврдњи да је он превазиђен. Тако је теоретичар Пол Вирилио (*Paul Virilio*, 1932–2018), под утицајем процеса глобализације и информационих технологија прогласио крај географије, нестанак географског фактора и самим тим и геополитике (Virilio 1997). Како он тврди геополитика нација је изгубила вредност (Virilio 1997, 86). Такође, он тврди да „више не постоји борба за простор, сада се осваја време” (91).

На Западу се у пракси и теорији геополитике још деведесетих пласирала тврдња да је наступило време геоекономије, чији је родоначелник Едвард Лутвак (*Edward N. Luttwak*). Геоекономија је одступање од традиционалних праваца геополитичке анализе и усмеравање пажње на другачије приоритете, пре свега економске природе (Luttwak 1990). Лутвак сматра да је вечито ривалство између држава добило, уместо геополитичког – геоекономски садржај. У том смислу, он тврди да се на Блиском истоку, Балкану и у другим нестабилним деловима света настављају „старомодне” борбе око територија, како су се и одвијале кроз историју. Међутим, у централним регионима светских дешавања, где Американци, Европљани, Јапанци и остали „напредан свет”, како га види Лутвак,

истовремено и сарађују и такмиче се, ситуација се потпуно изменила и рат између њих је постао скоро незамислив. Геоэкономија је по Лутваку нови инструмент за остварење циљева индустријализованих нација у међународним односима (Luttwak 1990). Напоследку, Лутвак дефинише геономију као „логику сукоба, преведену на тржишне услове” (Luttwak 1990).

С друге стране, Дугин учоава да је геономија: „посебна верзија мондијалистичке геополитике која не разматра приоритетно географске, културне, идеолошке, етничке, верске и друге чиниоце, који представљају суштину геополитичког прилаза у ужем смислу речи, него чисто економску реалност у њеном односу према простору. За геономију уопште није важно који народ живи на одређеној територији, какви су му историја, културне традиције итд. Све се своди на то где се налазе центри светских берзи, рудна богатства, информациони центри, крупни индустријски капацитети” (Дугин 2004, 117). Наиме, истицан је значај геономије и она је промовисана у наследницу геополитике. Дакле, у новој геономској ери многе државе су управо економију ставиле у центар својих стратегија и праваца деловања (Николић и Лабанова 2022). На тај начин наступила је нова геономска ера.

Како наводи Степић у области геополитике афирмисани су „(нео)класични и постмодерни геополитички постулати” (Степић 2018, 202). У постмодерној геополитици појам територије и простора се промишља у ширем контексту и на различит начин од класичних геополитичких становишта.

Наиме, развој ваздушног саобраћаја и информационо-комуникационих технологија, утицао је да геопростор више нема онај значај за светску политику какав је имао у ранијим епохама. Тада су се појавили „теоријски радови у којима се оспоравао легитимитет (статус) националних држава, и њихова способност да функционално делују на пољима економије, безбедности, екологије и здравствене заштите” (Ajzenhamer i Vuković 2020). О овом процесу говори и Марта Зорко у књизи *Геополитика и територијалност* (Zorko 2018). Међутим, Зорко заступа тезу да у савремено доба глобализације, након што се илузија о крају историје разбила под теретом глобалних криза (ратови, тероризам, рецесија, климатске промене итд.), геополитика остварује свој велики „повратак” (Poročić 2018). Простор и територија поново постају важни, а геополитика је „главна игра у граду”.

Наиме, Степић је сасвим јасан у закључку да: „уместо да постане жртва процеса глобализације и идеологије глобализма, геополитика је са одмицањем транзиционог униполарног раздобља доживљавала све уочљивију ренесансу” (Степић 2017, 15).

ЕПИЛОГ – ПОВРАТАК ЗНАЧАЈА ПРОСТОРА

Како уочава Степић: „теоријско и практично поимање значаја простора кретало се између две крајности – од дуготрајне физичкогеографско-детерминистичке апсолутизације до нихилистичког приступа у савременој технолошко-детерминистичкој епохи. Иако је његова улога трансформисана, простор је остао један од кључних чинилаца моћи” (Степић 2005, 29).

Догађаји који су се десили у другој декади 21. века поново су истакли значај простора у међународној политици. Наиме, простор никада није изгубио значај за човека и увек ће бити у средишту његових тежњи за освајањем, заузимањем и поседовањем (Степић 2019).

Како наводи Ајзенхамер, „актуелна мигрантска криза није само подсећање на непролазни значај територија, граница и конфликтних појасева, већ и опомена да разумевање међународне политике није потпуно без разумевања људске перцепције, како себе и сопственог простора, тако и других и њихових простора” (Ајзенхамер 2020, 8). Једно од значајнијих дела које је најавило повратак простора и његовог значаја је књига Џерарда Тоала (*Gerard Toal*) *Блиско суседство – Путин, Запад и такмичење око Украјине и Кавказа* из 2017. године. У књизи аутор најављује догађаје који су сада у току. Како у приказу дела сублимира Марина Костић, у књизи је посебна пажња посвећена истраживању настанка геополитичког сукоба између Русије и САД поводом нерешених територијалних питања Русије са „блиским суседством”, конкретно Грузијом и Украјином. Проширењем Европске уније и НАТО савеза овај простор постао је и „блиско суседство” за САД и његове савезнике (Костић 2018, 363).

Такође, поставља се питање: Није ли свеприсутна кинеска иницијатива „Појас и пут”, која поред свог значаја које превасходно има у економији, трговини и саобраћају и геополитичка концепција? Да ли се управо кроз ову иницијативу територија и простор поново враћају на „велика врата”. Чини нам се да је управо то у средишту ове иницијативе. Како то недвосмислено закључује Степић

ради се о „геокомуникацијским и геоекономским рутама које ће обезбедити кинески продор и примат. У ствари, ради се о 'Свиленој (геополитичкој) концепцији'" (Степић 2019, 87; Richardson 2021). С друге стране, сматра се да појављивање иницијативе „Појас и пут” у међународном политичком дискурсу мења основно размишљање и логику традиционалног геополитичког надметања (Zhang 2018).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Геополитика је прошла дуг пут од оспораване научне дисциплине до места које је заузела у систему наука или научне изграђености као сложене синтезне науке. У раду се полази од класичних геополитичких концепција Мехена, Макиндера, Спајкмана и других и показује схватање простора и држања одређених територија за поседовање моћи у међународној политици. Наиме, у једном периоду простор је био занемарен у теоријама друштвених наука, као и у политичкој теорији. Међутим, у геополитичкој пракси таласократија се итекако разматрао. Надаље, и само ширење НАТО је било прави пример борбе за простор. Заправо, из угла класичне геополитичке концепције, то је пример таласократског ширења Римленда на штету Хартленда, док смо са друге стране имали телурократско обнављање Хартленда.

Упоредо је текао процес померања тежишта геополитике, што је свакако простор, тј. до „занемаривања његовог значаја” и истицања старих и рађања других научних дисциплина и наука. Тако је померен фокус са класичних геополитичких разматрања на постмодерна. То је било „плодно тло” за утицај теоретичара других друштвених наука попут филозофа Вирилиоа, који је прогласио крај утицаја географског фактора, а самим тим и геополитике.

Но, чини се да су ови токови били преурањени и исхитрени и да није дошло до некаквог или боље речено никаквог краја геополитике. Сасвим је јасно да су простор и територија поново „у игри” или боље речено никада ни нису били „ван игре”. Ова чињеница постаје сваким даном све присутнија, а самим тим и све јаснија с обзиром на ратове који су у току у свету и простора и територија које се изнова и изнова заузимају.

Простор Хартленда је и данас осовина целокупне Евроазијске геополитичке динамике. Свет је заокупљен ратовима на простору Евроазије, али и Блиског истока. Тињајући сукоб и сучељавања

не престају ни на Корејском полуострву, као ни и између Кине и Тајвана. Чини се да читав простор Римленда представља један огроман фронт на чијим појединим деловима букте ратови са великим бројем људских жртава. Па и дуго оспоравани и „превазиђени” геополитички концепт копно-море је изнова васкрсао попут птице феникс. Надаље, сучељавања и сукоби не престају на Северном, Балтичком, Средоземном, Егејском мору, у Црном мору, на Црвеном мору, Јужном кинеском мору, али и другим рубним морима Индијског и Тихог океана. Актуелна мигрантска криза, ратови, тероризам, климатске промене и други безбедносни изазови и претње савременом свету само су још једна потврда „повратка” класичне геополитичке аргументације. Такође, у бити кинеске иницијативе „Појас и пут” леже геополитичке концепције.

Све ово ставља у први план класичне геополитичке концепције при разматрању ових сукоба и нестабилности, али и актуелних пројеката и иницијатива. Стога је рад применом компаративне анализе имао за циљ да укаже колико је погубно занемаривање законитости класичне геополитике у научним и стручним круговима. Заправо, оваква занемаривања могу скупо коштати народе и државе. Територија и простор нису за човека изгубили значај и изнова се показује колико су геополитички разлози присутни у борбама за њихово заузимање и контролу.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Ајзенхамер, Владимир. 2020. „Зашто је у 21. веку важно бити „геополитичан?”” *Међународни проблеми* 72 (1): 8–13.
- Будимир, Жељко, и Иван Зарић. 2015. „Хартленд теорија Хелфорда Макиндера и нова велика игра у Евроазији.” *Политика* 5 (10): 9–30. doi: 10.7251/POL1610009B.
- Будимир, Жељко. 2020. „Геопросторни чинилац у класичним геополитичким учењима.” Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет политичких наука.
- Бжежински, Збигњев. 2013. *Америка–Кина и судбина света: стратешка визија*. Београд: Албатрос плус.
- Вујаклија, Милан. ур. 1991. *Лексикон страних речи и израза*. 4. допуњено и редиговано издање. Београд: Просвета.
- Дугин, Александар. 2004. *Основи геополитике*. Зрењанин: Екопрес.

- Дугин, Александар. 2009. *Геополитика постмодерне*. Београд: „Преводилачка радионица Росић” – Никола Пашић.
- Кјелен, Рудолф. 1923. *Држава као животни облик*. Београд, Сарајево: Издање ИЂ Ђурђевића.
- Мечников, Лев Ильич. 2013. *Цивилизација и велике историческе реке*. Санкт-Петербург, Репринт, Москва.
- Милетић, Андреја. 1993. „Геополитика.” У *Енциклопедија политичке културе*, ур. Милан Матић и Милан Подунавац, Београд: Савремена администрација.
- Николић, Горан, и Јелена Звездановић Лобанова. 2022. „Формирање нове глобалне геополитичке и геоекономске равнотеже.” *Национални интерес* 41 (1): 65–81. doi: 10.22182/ni.4112022.3.
- Радојевић, Слободан М. 2017. „Улога поморских и ваздухопловних снага НАТО у Средоземљу после Хладног рата.” Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет политичких наука.
- Радојевић, Слободан М. 2023. „Геополитички и геостратегијски значај Црног мора: ограничена дејства флота.” У *Рат у Украјини: оно што знамо и оно што не знамо*, ур. Небојша Вуковић и Михајло Копања, 167–178. Београд: Институт за међународну политику и привреду, Универзитет у Београду: Факултет безбедности.
- Сакан, Момчило. 2005. „Појам и научна изграђеност геополитике.” *Војно дело* (57) 3: 107–128.
- Симић, Драган Р. 1999. *Поредак света*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Степић, Миломир. 2004. „Демографски елементи кључних геополитичких теорија.” *Демографија*. 49–72.
- Степић, Миломир. 2005. „Територијално и геополитичко у српском националном интересу.” *Национални интерес* 1 (1): 29–56.
- Степић, Миломир. 2016. *Геополитика: идеје, теорије, концепције*. Београд: Институт за политичке студије.
- Степић, Миломир. 2017. „Од (нео) класичних ка постмодерним геополитичким постулатима.” У *Свет и нове геополитичке парадигме*, ур. Миломир Степић, 13–37. Београд: Институт за политичке студије.

- Степић, Миломир. 2018. „Југословенски рецидив: Србија као растрзана земља.” *Национални интерес* 33 (3): 201–220. doi: 10.22182/ni.3332018.11.
- Степић, Миломир. 2019. „Геополитика: од географске и политиколошке дисциплине до самосталне науке.” *Српска политичка мисао* 63 (1): 75–96. doi: 10.22182/spm.6312019.4.
- Ajzenhamer, Vladimir, i Nebojša Vuković. 2020. „Reč urednika.” U *Čovek, prostor, tehnologije, ideje: međunarodna bezbednost u trećoj dekadi 21. veka*, ur. Vladimir Ajzenhamer i Nebojša Vuković, 7–15. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Brzezinski, Zbigniew. 1997. “A geostrategy for Eurasia.” *Foreign Affairs* 76 (5): 50–64.
- Grčić, Mirko. 1997. *Antički izvori političko-geografskih i geopolitičkih ideja*. Zagreb: Globus.
- Jaber, Hasan. 2022. “The Geopolitical Implications of NATO’s Enlargement in The Nordic Region: Case Study: The Accession of Sweden and Finland 2022.” Master Thesis. The University of Jordan: School of Graduate Studies.
- Kostić, Marina. 2018. „Dekonstrukcija geopolitike: značaj ideja i značenje prostora u savremenim rusko-američkim odnosima.” *Međunarodni problemi* 70 (3): 363–366.
- Luttwak, Edward N. 1990. “From geopolitics to geo-economics: Logic of conflict, grammar of commerce.” *The National Interest* (20): 17–23.
- Mackinder, Halford J. 1919. *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. London: Constable and Company LTD.
- Mackinder, Halford J. 1924. *The World War and After: A Concise Narrative and Some Tentative Ideas*. London: George Philip & Son.
- Mackinder, Halford J. 1943. “The Round World And The Winning Of The Peace.” *Foreign Affairs* 21 (4): 595–605.
- Popović, Petar. 2018. „Marta Zorko Geopolitika i teritorijalnost Jesenski i Turk, Zagreb, 2018.” *Političke perspektive* 8 (1-2): 127–131.
- Richardson, Paul B. 2021. “Geopolitical encounters and entanglements along the belt and road initiative.” *Geography Compass*, 15 (8): 1-12. doi:10.1111/gec3.12583.
- Spykman, Nicholas J. 1944. *The Geography of the Peace*. New York: Brace and Company.

- Virilio, Pol. 1997. *Kritični prostor*. Čačak: Gradac
- Vuković, Nebojša. 2007. *Logika imperije–Nikolas Spajkman i savremena američka geopolitika*. Beograd: Konras; Nacija-pres.
- Zarić, Ivan. 2008. „Nikolas Spajkman: tvorac teorijskih geopolitičkih temelja američke supremacije.” *Nacionalni interes* 4 (1-3): 217–221.
- Zorko, Marta. 2018. *Geopolitika i teritorijalnost*. Zagreb: Jesenski i Turk
- Zhang, Zhexin. 2018. “The belt and road initiative: China’s new geopolitical strategy?”. *China Quarterly of International Strategic Studies* 4 (3): 327–343.

Slobodan Radojević*

University of Defence, Military Academy, Belgrade

GEOPOLITICS AND THE PERMANENT SIGNIFICANCE OF SPACE IN INTERNATIONAL POLITICS

Resume

Geopolitics studies the geographical basis of power in international relations, therefore it occupies a central place in our research, because the work considers the role of space or territory in international relations, i.e. international politics. The paper starts from the concept and importance of the study of geopolitics and its place and role in international relations, and in this sense the permanent significance of space in international politics is highlighted. Namely, in one period there was a decline in the role of the state in international relations and thus a “crisis of the importance of space”. Space was neglected in social science theories, even in political theory. However, in geopolitical practice the situation was quite different. To some extent, the paper shows the understanding of space from the point of view of geoeconomics. Geopolitics has come a long way from being a disputed scientific discipline to the place it occupied in the system of sciences or scientific construction as a complex synthetic science. With globalization, there has been a shift in its center of gravity, which is certainly space, i.e. there was a neglect of its importance and the emphasis on the old and the birth of other scientific disciplines and sciences. Thus there was a shift and focus from classical geopolitical considerations to postmodernism. But it seems that these trends were premature and hasty and that there was no end of geopolitics, or rather no end. It is quite clear that space and territory are “in the game” again, or rather they were never “out of the game”. This fact is becoming more and more present every day, and therefore more and more clear considering the wars raging in the world and the spaces and territories that are occupied again and again. The area of Heartland is still today the axis of the entire Eurasian geopolitical dynamics. The world is preoccupied with wars in Eurasia and the Middle East. The constant conflict and confrontations do not stop either on the Korean peninsula, or between China and Taiwan. It seems that the entire area of Rimland represents one huge front, in some parts of which wars are

---

* E-mail address: slobodan.radojevic@va.mod.gov.rs; ORCID: 0000-0001-6071-8151

raging with a large number of human casualties. Even the long-disputed geopolitical concept of land-sea has been resurrected like a phoenix bird. Actually, from the point of view of classical geopolitical conception, it is an example of thalassocratic expansion of the Rimland to the detriment of the Heartland, while on the other hand we had a tellurocratic restoration of the Heartland. Furthermore, the expansion of NATO itself was a real example of the struggle for space. Confrontations and conflicts do not stop in the North, Baltic, Mediterranean, Aegean Sea, Black Sea, Red Sea, South China Sea, but also in other peripheral seas of the Indian and Pacific Oceans. The current migrant crisis, wars, terrorism, climate change and other security challenges and threats to the modern world are just another confirmation of the “return” of classical geopolitical argumentation. All of this puts the classical geopolitical conception in the foreground when considering these conflicts and instability. Therefore, the paper, by applying a comparative analysis, aimed to show how disastrous is the neglect of the legality of classical geopolitics in scientific and professional circles. Considering examples of processes and events in international politics, the author concludes with a analysis that the approach of classical geopolitics is the most suitable for their scientific explanation. In the paper, the author argues that events in international relations have re-actualized the issues of geopolitics and highlighted the importance of space in international politics. Territory and space have not lost their importance for man, and it is shown again and again how geopolitical reasons are present in the struggles for possession or holding them.

Keywords: geopolitics, space, territory, geoeconomy, international politics.

---

* Овај рад је примљен 21. августа 2024. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. новембра 2024. године.